

Άλκη Ζέη

Πόσο

θα ζήσεις

ακόμα,

γιαγιά;

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ

Πόσο θα ζήσεις ακόμα, γιαγιά;.....	13
Η δωδέκατη γιαγιά	27
Περί έρωτος	35
Ρόσμερσχολμ	44
Ο Πέτρος ο δικός μας	51
Μια ανάμνηση από τον Νίκο Καββαδία.....	59
Γράμμα σε φίλη που δεν στάλθηκε ποτέ....	66
Η θείτσα μου	76
Εκείνο το καλοκαίρι στη Χίο.....	92
Δάσκαλοί μου ο Τσέχωφ και ο Φραγκιάς...	103
Παρατηρώντας τον Εντουάρντο.....	107
Ο Ευριπίδης.....	118
Ο άγγελος με τη μία φτερούγα.....	130
Ένας μικρός περίπατος.....	133
Οδός Λευκωσίας.....	138
Ο Βάρναλης, ο παράδεισος και η σοσιαλιστική μασέλα	156

Η παρακολούθηση	165
Το κοριτσάκι, το ομπρελάκι και ο Ελευθέριος Βενιζέλος	180
Επαναστάτριες για γλυκό του κουταλιού	186
Ένα «αξέχαστο» καλοκαίρι	201

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΠΟΥ ΕΓΓΡΑΨΑ

Τα Αρβυλάκια και γόβες	209
Ένα σταμνί στο παράθυρο	212
Στο Μαρούσι	229
Αρβυλάκια και γόβες	254
Λεωνή	274
Σπανιόλικα παπούτσια	287
Ένα τασάκι και άλλα ασήμαντα	305
Στοπουθενά	314

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ	322

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ

Πόσο θα ζήσεις ακόμα, γιαγιά;

– ΠΟΣΟ ΘΑ ΖΗΣΕΙΣ ΑΚΟΜΑ, ΓΙΑΓΙΑ;

Με παζαρεύουν τα εγγόνια μου για το πόσο θα ζήσω ακόμα.

– Δέκα χρόνια, είστε ευχαριστημένα;

Η εγγονή μου επιμένει στα δεκαπέντε. Τελικά συμβιβάζομαστε στα δεκατρία. Είναι κρίμα, λέει, αφού θα πατήσω τον εικοστό πρώτο αιώνα, να μην έχω καιρό μπροστά μου να τους δω να μεγαλώνουν. Βέβαια και είναι κρίμα. Μήπως είναι στο χέρι μου;

Η πρώτη φορά που αντίκρισα γραμμένο το 2000 ήτανε τον Δεκέμβρη του 1990. Μόλις είχε φύγει ο Γιώργος για πάντα. Μου είχε αφήσει εντολή μην τύχει και δεν ανανεώσω την κάρτα παραμονής στη Γαλλία, παρόλο που θα μου ήταν άχρηστη αφού εδώ και χρόνια είχαμε γυρίσει οριστικά στην Ελλάδα. Ύστερα από τα τόσα που περάσαμε, αγωνιούσε φαίνεται που θα μ' άφηνε μόνη και σκεφτότανε πως για καλό και για κακό ως είχα μια κάρτα μονίμου κατοίκου Γαλλίας.

Μόνο και μόνο γιατί του το υποσχέθηκα πήγα στο Παρίσι να τη ζητήσω. Τώρα πια ούτε ουρές ούτε τίποτα. Πας την ορισμένη μέρα και ώρα που σου έχουν πει από το τηλέφωνο και σε λίγα λεπτά σου παραδίνουν μια καινούργια κάρτα που ισχύει για δέκα χρόνια. Ως τις 31 Δεκεμβρίου 2000. Θα έχουν περάσει δέκα χρόνια που θα έχει φύγει ο Γιώργος, κι εγώ...

Κρατούσα την καινούργια μου κάρτα και μου ήρθανε στον νου όλες οι ουρές που κάναμε για να αποχτήσουμε άδεια παραμονής. «Διαβατήριο για πρόσωπο χωρίς υπηκοότητα» ήτανε η ταυτότητά μας για όσα χρόνια μείναμε στη Σοβιετική Ένωση. Διαβατήριο! Και δεν μπορούσαμε να πάμε πουθενά μ' αυτό χωρίς ειδική άδεια. Ούτε σε γειτονική πόλη. Ουρές στη Μόσχα, ουρές και στην Ελλάδα στο Τμήμα Αλλοδαπών για να πάρουμε στην αρχή άδεια παραμονής στη δική μας χώρα, κι ύστερα άλλες πάλι ουρές για να αποχτήσουμε την υπηκοότητα που μας είχαν στερήσει, για να βγάλουμε ταυτότητες, διαβατήριο. Κι αργότερα στο Παρίσι, όπου είχαμε καταφύγει στη Χούντα, ουρές πάλι από τις έξι το πρωί, για να πάρουμε έναν αριθμό που μας όριζε την ημερομηνία που έπρεπε να ξαναπάμε, αξιήμερωτα πάλι, για να προλάβουμε να μας δεχτεί μια κοντόχοντρη με γυαλιά και σφιχτά χείλη.

- Τόπος γεννήσεως; ρωτάει θυμωμένα τον Γιώργο.
- Κωνσταντινόπλ, απαντάει ήρεμα εκείνος.

Της κοντόχοντρης της βγήκαν τα μάτια έξω, ενώ εγώ έδυνα στα κρυφά μια κλοτσιά στον Γιώργο.

– Πώς το είπατε αυτό; αγριεύει εκείνη λες και την έχουνε βρίσει.

– Ισταμπούλ, διορθώνει ο Γιώργος σαν μαθητής που είπε λάθος το μάθημα.

Τέλος πάντων, μας έδωσε παραμονή για τρεις μήνες...

Τώρα τι να το κάνω το ολοκαίνουργιο 2000, καθαρό και καμαρωτό; Τώρα που τα έχω όλα, και υπηκοότητα και διαβατήριο και βίζα για την Αμερική που ισχύει επ' αόριστον και για πολλαπλά ταξίδια; Συλλογιέμαι πως ο Γιώργος δεν πρόλαβε να χαρεί τίποτε απ' όλα αυτά, ούτε ένα ταξίδι στην Κωνσταντινούπολη, να δει τα μέρη όπου γεννήθηκε.

– Πού γεννήθηκε ο παππούς μου; ρωτάει ο εγγονός μου.

– Στην Πόλη.

– Η μαμά του;

– Στην Πόλη.

– Ο μπαμπάς του;

– Στην Καππαδοκία.

– Ο δικός σου μπαμπάς;

– Στην Πόλη.

– Η μαμά σου;

– Στη Σμύρνη.

– Εσύ;

– Στην Αθήνα.

– Ουφ! κάνει ο μικρός και συνεχίζει: Η μαμά μου, το ξέρω, γεννήθηκε στην Τασκένδη, ο θείος μου στη Μόσχα, η αδελφή μου κι εγώ στις Βρυξέλλες. Ωραίοι Έλληνες είμαστε και θέλετε να μαθαίνω και ελληνικά.

Για το σόι του πατέρα του έχει σκοπό να ρωτήσει τον ίδιο.

Κι όμως, πρέπει να είμαστε ωραίοι Έλληνες, αφού από τόσα κύματα που περάσαμε δεν χάσαμε την ελληνικότητά μας. Όμως δεν είμαστε καθόλου εθνικιστές, από πάππου προς πάππο, και συμπαθούμε όλους τους πρόσφυγες, όποιοι και να 'ναι, και καταλαβαίνουμε την αγωνία τους όταν στέκονται στις ουρές για άδεια παραμονής.

Το 2000 λοιπόν το πατάω αύριο μεθαύριο και τα παιδιά επιμένουν για δεκατρία χρόνια ακόμα. Φεύγουν όμως τόσο πολλοί και κοντινοί, και στα καλά καθούμενα.

Εκείνο το καλοκαίρι έφτασα με τα εγγόνια μου στο σπίτι μας στο Πήλιο. Εκείνα τρέχανε μπροστά κι εγώ κατέβαινα το καλντερίμι προσεχτικά... για να πιάσω

Με την εγγονή της Άννα

τα δεκατρία χρόνια. Σε λίγο όμως τα βλέπω να γυρίζουν πίσω φωνάζοντας:

– Πέθανε η γλυσίνα μας!

Με πιάσανε από το χέρι και τρέξαμε ως την καγκελόπορτα. Έμεινα παγωμένη. Η γλυσίνα κατάξερη – αργότερα στο χωριό μου είπαν ότι έπαθε έιτζ! Ένωσα ένα σφίξιμο στην ψυχή. Κάτω από την πυκνή σιά της καθόντανε το τελευταίο καλοκαίρι της ζωής του ο Γιώργος με τον Ασσαντούρ Μπαχαριάν κι αναθυμόντανε τις φυλακές και τις προσφυγιές τους, μα κάνανε και σχέδια για το μέλλον: να δουλέψουν μόνο με νέους.

Τώρα πάνω στο πέτρινο τραπέζι της αυλής ένας σκληρός ήλιος. Πέρυσι τέτοιο καιρό στην άκρη του τραπεζιού καθότανε ο Σπύρος Τσακνιάς, που ήρθε να μας δει από το χωριό του, τις Ράχες. Τον βλέπω μπροστά μου με το καραφάκι το τσίπουρο, να κατεβάζει τα σφηνάκια αγναντεύοντας πέρα τον Παγασητικό. Είχε μια χαρά και μια γαλήνη το βλέμμα του! Έφυγε ο Σπύρος και πήρε μαζί του τη γλυσίνα. Τα μικρά καταβρέχουν με το λάστιχο το τραπέζι να δροσίσει. Παρασέρνει και την εικόνα του Σπύρου το νερό.

Φαίνεται πως κάποιος άορατος μάγος πήρε το λάστιχο και κατάβρεξε μέχρι να σβηστεί ό,τι πιστέψαμε, γιατί εμείς πιστέψαμε πολύ και αληθινά.

Λίγες μέρες πριν φύγω για το Πήλιο έφαχνα να βρω μια φωτογραφία του Γιώργου, «εκείνη που μοιάζει

στον Μπρεχτ», μου έγγραφε ο Βασίλης Βασιλικός που μου τη ζήτησε.

Τη βρήκα, μα βρήκα μαζί κι έναν χοντρό φάκελο. Τον άνοιξα. Μέσα ήτανε το κομματικό βιβλιάριο του Γιώργου. Το ξεφυλλίζω. Σε μια σελίδα γράφει με κεφαλαία γράμματα: ΜΟΜΦΗ. Κι από κάτω με μικρά: «Για τη στάση του στην Ιταλία. Τασκένδη 1950». Σε πιο πέρα σειρά, λοξά γράμματα με μοβ μελάνι: «Διαγράφεται η μομφή. Τασκένδη 1957».

Μου είχε διηγηθεί ο Γιώργος την ιστορία, μα δεν μου είπε πως το κόμμα τον τιμώρησε με μομφή. Έφυγε από την Ελλάδα κρυφά μ' ένα καΐκι για να πάει στο βουνό. Έφτασε μαζί με άλλους караβοτσακισμένος στην Ιταλία κι εκεί τον συνέλαβαν. Εγώ απευθύνθηκα στη Σουηδέζα συγγραφέα Εντίτα Μόρρις –*Τα λουλούδια της Χιροσίμα*– που ήτανε πολύ φίλη μας. Εκείνη πήγε στη Ρώμη και μέσω του Μοράβια, του Πρίμο Λέβι και άλλων συγγραφέων τον έβγαλε από τη φυλακή.

Έλα όμως που η Μόρρις είχε άντρα Αμερικανό! Μπορούσε λοιπόν ένας καλός κομμουνιστής να απευθυνθεί σε σύζυγο Αμερικανού; Καλά έκανε ο Γιώργος και δεν μου είπε τότε για τη μομφή...

Κι όμως, πιστεύαμε εκείνο τον καιρό. Τι ευτυχία νιώθαμε να τρέχουμε στους χιονισμένους δρόμους της Μόσχας, να πάμε στην παρέλαση για την επέτειο της

Οχτωβριανής Επανάστασης! Μια χρονιά ήτανε κι ο Δεσποτίδης εκεί, που το είχε σκάσει από το νοσοκομείο όπου θεραπευότανε, για να μπλεχτεί ανάμεσα στον κόσμο που σήκωνε τις γροθιές και τραγουδούσε επαναστατικά τραγούδια. Κι άλλη φορά πάλι, όταν λίγο λίγο δίνονταν κάποιες ελευθερίες, κι ο Γιεφτουσένκο μπορούσε να απαγγέλλει στην Πλατεία Μαγιακόφσκι όσα ποιήματά του ήθελε χωρίς λογοκρισία, εμείς προσπαθούσαμε να διασχίσουμε τα πλήθη για να τον απολαύσουμε από κοντά. Μαζί μας κι ο Εμπειρικός, που είχε έρθει εκείνες τις μέρες στη Μόσχα κι ήξερε άπταιστα τα ρωσικά.

Ποιος θα μαζέψει αυτές τις εικόνες μας κι άλλες από πολύ πιο πριν και πολύ μετά, μέχρι τον Μάη του '68 στη Σορβόνη και στους δρόμους του Παρισιού με τους φοιτητές; Όχι γενικά τις εικόνες της εποχής, γιατί αυτές λίγο πολύ τις δείχνουν τα ντοκιμαντέρ, μα τις εικόνες που ήμασταν εμείς. Ίσως στον καινούργιο αιώνα εφευρεθεί κανένα μηχάνημα που να πιάνει τις δικές μας στιγμές που πέρασαν κι ύστερα να τις καταγράφει σ' ένα είδος κασέτας που να μπορείς να τις ξαναδείς κι εσύ και τα παιδιά σου και τα εγγόνια σου. Είναι κρίμα να χαθούν.

Ο Γιώργος Σεβαστίκογλου, «...που μοιάζει στον Μπρεχτ...»

– Σου έφερα την εφημερίδα.

Ανοίγω τα μάτια. Με πήρε, φαίνεται, ο ύπνος κάτω από τη γλυσίνα. Από πάνω μου στέκει ένα ψηλό πανέμορφο παλικάρι. Έχει ένα μικρό μούσι και πράσινα μάτια. Μοιάζει σαν να βγήκε από μυθιστόρημα του Σταντάλ. Είναι ο εγγονός μου ο Αντουάν. Πότε μεγάλωσε τόσο;

– Απόψε έχει πανσέληνο, λέει.

Κοιτάζω την εφημερίδα. Δευτέρα 7 Αυγούστου 2017. Τρομάζω.

Πώς έφτασα ως εδώ. Είχα υποσχεθεί στα παιδιά δεκατρία χρόνια. Αν και μου φαινότανε πάρα πολλά... τότε. Ποιος μου χάρισε γενναιόδωρα άλλα τέσσερα κι ίσως απομένουν και κάποια ρέστα ακόμα;

Κοιτάζω γύρω. Στην άλλη άκρη, κάτω από τη γλυσίνα που ξαναζωντάνεψε όλα αυτά τα χρόνια, στην αυλή του σπιτιού μας στις Μηλιές στο Πήλιο, ένα όμορφο κορίτσι με ξανθά σγουρά μαλλιά και πράσινα μάτια γράφει στον υπολογιστή. Τα λεπτά δάχτυλά της πετάνε σαν φτερά πεταλούδας. Πού εγώ – χτυπώ αργά αργά κάθε γράμμα και πολλές φορές το διπλανό απ' αυτό που πρέπει. Είναι η εγγονή μου, η Άννα.

Τώρα πια τα εγγόνια μου είναι μεγάλα. Δεν ρωτάνε «πόσο θα ζήσεις ακόμα, γιαγιά;». Μόνο κάνουν σχέδια τι θα κάνουμε του χρόνου στην πανσέληνο.

Αν μου φαινότανε πολλά τα δεκατρία χρόνια, ο ένας χρόνος μοιάζει ακόμα πιο μακρινός.

Δεν λέω τίποτα, τους αγκαλιάζω και τους δυο και χαίρομαι τη στιγμή. Αποδώ και μπρος οι στιγμές μετράνε.

ISBN 978-618-03-1191-4

9 786180 311914

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 81191